

॥ श्री ॥

भक्त मंजरी माला श्री तुका-विप्र चरित्र

संतकवी राजाराम प्रसादि

॥ श्री गणेशाय नमः ॥ श्री रामसमर्थ ॥ जय आदिसर्वेश्वरा । गुणातीत परात्परा ॥ व्यापक तू सर्वाधारा । सद्गुरुवरा सिद्धमूर्ति ॥१॥ तूचि स्वामिया गुणांचा ईश । या लागी नाम तव गणेश । नातरी ठाईचे अविनाश । परि विशेष लीला हे ॥२॥ देवा तुमची पराशक्ती । ते चि माया सरस्वती । सकळ कळेची उत्पत्ति । पावले स्थीती चराचर ॥३॥ नमो ऐसिया विलासीया । सर्वोत्तमा निज आत्मया । सच्चिदानंद पदत्रया । नटसी ठाया आपण तू ॥४॥ होसी देव आणि भक्त गुरु शिष्य प्रेमभरीत । युगायुगी संभवत । भक्त अद्भुत भोगावया ॥५॥ तया भक्तविण पाहे । गोमटे तुम्हा नसे कंही । या लागी प्रगट होउनी हृदयी । वदवि ते ही भक्त मंजीरी ॥६॥ संत प्रियकर जानकीजीवना । हे चि प्रार्थना आणिजे मना । जन्मो जन्मी साधुस्तवना । रंगवी रसना चरीत्रगुणी ॥७॥ पंढरीनिवास भक्त वत्छल । ईया विनवणी संतोषले । सांगती स्वमुखे भक्तमाले । बोलविति सकल मुळिचे पै ॥८॥ तरी अवधान द्यावे श्रोतिये । येकाग्रता करुनि हृदय । श्वणें चि लाहिजे स्वात्मकार्य । पाविजे अक्षयपदाप्रति ॥९॥ श्री तुकाविप्र स्वामींचा कथा । अत्यंत प्रिय जे भगवंता । वर्णिजेल ते चि आता । ठेउनी माथा सिद्धपदी ॥१०॥ युगायुगी देवासवे । अवतरला जो निजवैष्णव । अनुक्रमेसी ते सर्व सांगीजेल भाव गुरुकृपे ॥११॥ कृतायुगी प्रल्हाद जाहाला तेथे नारदे उपदेशीला । भागवती प्रसिद्ध हे लीला । वर्णिला भला स्वानुभव ॥१२॥ त्रेती वालीचा तो कुमर । अंगद नामे महावीर । मग बोधीले साचार । वायूपूत्रे श्री मारुति ॥१३॥ द्वापारी तो उद्धव जाहला । यादव वौंषी जन्मला । सर्वोत्तमे अनुग्रह केला । वर्णिले तयाला व्यासानी ॥१४॥ कलिमध्ये तोची उद्धव । भक्त जाहला नामदेव । जयासंगे देवाधीदेव जेविले भाव पाहुनी ॥१५॥ विसोबा खेचर हा संत । जया लागी प्रबोधीत । भजनरंगी रंगले चित्त । धन्य भक्त ते नामदेव ॥१६॥ चरीत्रे केली नानापरी । काय सांगु ते वैखरी । गाय उठली यें वना घरी । स्मरता हरी तात्कळ ॥१७॥ सुवर्णाचे श्री पंढरीक्षेत्रक्त छळकासी आणिले अनुभवा पवित्र परिसा भागवत विचित्र । वाळुचे स्वतंत्र परिस दाविले ॥१८॥ गोरुबाचे फुटले हात । कीर्त- नी बाळ आले रांगत । पुष्पवृष्टी केली सत्य । जाहला आनंद अद्भूत तो ॥१९॥ नामयाचे घरी विपत्ति । हे जाणुनी रुक्मिणीपती । विड्वल शेते होउनी जगती । गोणी लोटिती द्रव्याची ॥२०॥

परी तो विरक्तीचा पुतळा । द्रव्य लुटले ब्राह्मणाला । ऐशा पाहता अनेक लीला । वर्णियेल्या ग्रंथांतरी ॥२१॥ पाहा या निवृत्यादि ज्ञानेश । तीर्थीवळींचे करुनी मीस । समागमी विशेष । प्रेमसुखास लाभले पै ॥२२॥ शतकोटी करुनी अभंग । भावे पुजावा पांडुरंग । हा ही संकल्प

करीता चांग । पूर्वी श्रीरंग भक्तीबळे ॥२३॥ ऐसा नामा प्रेमळ भारी । नाम महात्म्य पृथ्वीवरी ।
 प्रगटविले जेणे जीवोपकारी । कीर्ति थोरी पै याची ॥२४॥ पुढे नामयाचा जाहला तुका । हे
 तो प्रसिद्ध आहे लोका । ज्याचे वैराग्य पाहता देखा । सनकादीका विस्मय मनी ॥२५॥
 अगाध भक्ती वाढविली । भवार्णवी नौका जाहली । होउनी ठेला साउली । सर्वत्र निवाली
 नारीनर ॥२६॥ सकळ साधुंचा जाहला कळस । बोलणे खुंटले निःशेष । अनुभव आणिले
 अंगास । काही तयास न राहिले । ते हि स्तवन करुनी भले । पुजिला विट्ठल सर्वात्मा ॥२७॥
 सेवटी पाहा केले काय विमानी बैसला जडदेह्य । जगा दाविले प्रत्यय । तरुणोपाय नानापरी
 ॥२९॥ लोक लाविले भावार्थासी । भजनमार्ग दाविला त्यांसी । हळुहळु स्वरुपासी ।
 पावावयासी येकसरा ॥३०॥ सकळ लाहोनी कृतकृत्यता । जीव तारीलें बहु तत्वता । आपण
 निघोनी वैकुंठपंथा । चालिले सर्वथा तुकाराम ॥३१॥ उर्ध्वपंथे जाता जाण । अमरावतीचें
 देखिले स्थान तेथ पुरंधर येऊन । केले नमन त्या साधवा ॥३२॥ नानास्थळे मनोहर ।
 दाविली अमृत सरोवरे । तेथे न रमे वैष्णववीर । राजसी उपचार जाणुनी ॥३३॥ तुकोबा
 म्हणती मानसी । जरी रहावे वैकुंठासी । तरी पंढरीचे सुखासी । तुळणेंसी न घडे ते ॥३४॥
 मागे परतावयाचे व्याज । स्वकर्म स्फुरले चित्ती सहज । तेव्हां विनवी देवराज । श्रीपादरज
 वंदोनी ॥३५॥ म्हणे मजला अनुग्रह द्यावा । मी कर्मभूमीसी जन्म घ्यावा । लोक समोह
 तारावा । सुकाळ करावा भक्तीचा ॥३६॥ मग तुका म्हणें देवेंद्रास । अवतार घेणे आहे
 आम्हास । तुजहि करु उपदेश । राहिले विशेष करणे ते ॥३७॥ ब्रह्मयोनीत जन्म घेणें ।
 मुक्तत्व शोभे तेंणे गुणे । सिद्धांत वेदी ऐसा पूर्ण । करावे प्रमाण त्या वाक्या ॥३८॥ आणि
 शतकोटी अभंगाची । बाकी फेडीली स्तवनाची । परी राहिली नेमाची । सळईची पंचोत्तरी ते
 ॥३९॥ भजनतृप्ती नाही मन । कळाया जनी ऐंशी खुण । टाळ टाकीला विमानातून । पाहिला
 नैने सकळीक ॥४०॥ हे काय ठाउके इतरा । मागील संगती या पामरा । या लागी निर्णयो
 केला खरा पूजीती बरा टाळ तो ॥४१॥ असो कृपामूर्ति सद्गुरु नाथ । बाबाजी चैतन्य जे
 प्रख्यात । तयाचा उपदेश जाहला सत्य । स्वप्नाआंत तुकयासी ॥४२॥ तयेकाळी पावशेर ।
 मागितले तूप गुरुवरे । ज्याग्रतेसी येता निर्धारि । राहिले खरे देणें ते ॥४३॥ ऐसे सुरेशा
 सांगून । भूतळासी निघाले जाण । तेंव्हा पवित्र आपुली खुण । दीधली पूर्ण देवराजे ॥४४॥
 विलोमरेफ संगती विप्रत्व आले वज्राप्रती । मग तुकाविप्र नामे जन्म धरीती । अवतार क्षीती
 श्री तुकोबा ॥४५॥ आता कोणते स्थळी कोण ग्राम । शाखा वेद आचरण धर्म । ते साकल्य
 ऐकीजे प्रेम । यथानुक्रमे अनुवादू ॥४६॥ अंजनवती नामे नगरी । गोदावरीचे दक्षिणतिरी
 महावैष्णव निर्धारि । धन्य संसारी गुरुभक्त ॥४७॥ ऋग्वेदशाखा आश्वलायन । विप्रनाथ नामे
 बाबाजी चैतन्य । अवतरला जो महामान्य । श्री येकनाथ पूर्ण सांप्रदाई ॥४८॥ तयाची कन्या
 पुण्यराशी । अर्पिली ती रहिमपुरी द्विजासी । त्या पासव जन्म तुकयासी । निश्चयेसी सहज
 तो ॥४९॥ मातामह तो विप्रनाथ जाण । जन्मांतरीचा सद्गुरु पूर्ण । असो तये कुळी
 सच्चीदघन । घेतला जेणें अवतार ॥५०॥ गर्भीच असता जननीप्रती भगवत भजनी रंगली
 वृत्ति सन्निध जिजेचे श्री रघुपति । दिवाराती हरिभजन ॥५१॥ नऊ मास होताची पूर्ण ।
 प्रसवली सुपुत्र गुणनिधान । तुकाविप्र सकळजन । वदती जाण यालागीं ॥५२॥ दिवसेंदिवस
 पाहता बाळा । विचित्र दिसे प्रेमकळा । भजन करीतो वेळोवेळा । दिसे सावळा या लागी
 ॥५३॥ नातरी जनासारींखे । माता बोलती जरी कौतुके । कदा न रहे देख । रुदन दुःखे
 करीतसें ॥५४॥ रामकृष्ण हरी गोंविद । हेची सदा जननी वदे । तेणें पावोनी विषद । खेळत

सिद्ध असावे ते ॥५५॥ पुढे चि एक वर्षांनी । अर्भके केली असे करणी । श्री पुंडलीक विड्डल
म्हणूनी । गर्जिनले वाणी प्रथमता ॥५६॥ मग निरंतर तोचि व्यास । विड्डल विड्डल म्हणत असे
। दुजा खेळ आन नसे । रंगले मानस भजनी सदा ॥५७॥ ऐशा परी बाळ लीला । श्री
तुकाविप्र करीता जाहला । पुढे पित्याने व्रतबंध केला । तो सोहळा अनोपम्य ॥५८॥
ऋणानुबंधें करुन । पुर्वील कलत्र वरीले तेणे । अपराध घडले मागे म्हणे । करा उद्धरण या
जन्मी ॥५९॥ संतती संपत्ती न लगे काही । चित्त वसो तुमचे पाई । से प्रकारे विनविता पाही
। सद्गद हृदई तुकाविप्र ॥६०॥ अनुग्रह करुनी स्वस्त्रीयेसी । मेळविले सस्वरुपाही । निमग्न
जाहली ती सेवेसी । भोगी देहयासी वैराग्य ॥६१॥ पुढे उभयता दोघे स्वईछे । तीर्थे करीती
सकळ स्वस्थ । मुगुटी जयाचे मयूरपीछ । निरईछे तया आठविती ॥६२॥ काय वर्णिजे
तुकाविप्रा । ज्याचे भाषण जेवी क्षीप्रा । रास करीती सदा छप्रा । किंवा वृक्षा तळवटी ॥६३॥
जन्मांतराचे योगे करुन । सद्गुरु लाभले ते चि पूर्ण । जेका बावाजी चैतन्य अवतार धन्य
विप्रनाथ ॥६४॥ होता जयाची निजभेटी । स्वरुपी जडली तात्काळ दृष्टी । हारपोनी गेली
असता सृष्टी । जगजेठी दिसतसे ॥६५॥ कर्णी पडताची मंत्राक्षर । तुकाविप्र चढले त्रिकुट
शीखर । सहस्त्रदळी होवूनी स्थीर । सोहंविचार स्फुंदति पै ॥६६॥ शेखी अहंसोहंभान । हे हि
विराल जेथे जाण । लागली समाधी स्वानंदघन । अनिर्वाच्या पूर्ण ते सुख ॥६७॥ नाही आठवू
देहयाचा । परेसीं मुरडल्या चारी वाचा घोट भरला ब्रह्मांडाचा । मीनली साचा स्वरुपावरी
॥६८॥ अनुभव अनुभवी विराला । आत्मा सर्वत्र होवूनी ठेला । तुका विप्र उपदेशीला ।
सद्गुरु भेटला विप्रनाथ ॥६९॥ दिनत्रय निर्विकल्प । समाधी भोगीतो योगाधीप । आत्मशेजे
लागली झोप । उन्मनी दडपे पाय तयाचे ॥७०॥ मग श्री गुरुची युक्तीद्वारा । तुर्ये अवस्थेच्या
नेहता घरा । प्राण उतरोनी हृदयगाभारा । इंद्रिय शरीरा सचेतन ॥७१॥ परी स्वानंदडोही
चुबकळी । सस्वरुपी जडोनी ठेली । माईक विषय सांडुनी गुरळी । राहाटती सरळी
नित्यकर्म ॥७२॥ नेत्र पाहाती जो जो पदार्थ । तो तो दिसे पंढरीनाथ । शब्द पडती ते
श्रवणाते अर्थरुप ते सकळ पै ॥७३॥ रसना रंगली निजात्मरसे न सेवी कदा द्वैत बाकस ।
जगत्र हेमी येक कस । भरला अविनाश जगदात्मा ॥७४॥ गंधासी गंधत्व जेथोनी । तोची
बैसला घ्राणासनी । रोमरंध्री त्वचेंसदनी । स्पर्शत्व स्पर्शनी सर्वोत्तमु ॥७५॥ टाकिला मानसे
ज्या संकल्प । कैचा तेथे मग विकल्प । असो जड समाधी सद्गुरुकृपे । तुकाविप्रे विसर्जिली
॥७६॥ इंद्रियबळ लाहोन । नवविध प्रकारे करीती भजन । मोहिला जेणे नारायण । सब्राह्य
जाण तिष्ठतसे ॥७७॥ मग पंढरीसी निघाले । तुकाविप्र समर्थ भले । तये वेळी अडवे आले ।
श्री विड्डल परमात्मा ॥७८॥ नारदादिक श्री वनमाळी । हर्षे सांगती वाजवून टाळी । म्हणती
तुकाराम भूमंडळी । अवतरली संतमाये ॥७९॥ तरी आता लाग वेगी । चला सामोरे तया
लागी । ऐसे बोलोनी श्रीरंगी । स्वये वेगी पाच्यारीले ॥८०॥ मग संत समुदाव । सहित
निघाले देव । ध्वज पताका गर्जती सर्व । घोष अपुर्व होतसे ॥८१॥ गजर करीत आनंदेसी ।
सामोरे पातले तुकाविप्रासी । नमस्कारीती तया स्थळासी । पवित्र भूमीसी यात्रेकरु ॥८२॥
देवभक्त मिळता मीळनी । तया सुखा कोण वर्णी । हर्ष न माये त्रिभुवनी । गाती गाणी
स्वानंदे ॥८३॥ समारंभे गजर करीत । गेले पंढरी क्षेत्रात । नमन करुनी पुंडलीकाते
राउळात प्रवेशले ॥८४॥ तुकाविप्र गरुडपारी । भजन करीता प्रेमभरी तन्मय जाहले
भक्तविहारी । पाहती अंबरी देव सकळ ॥८५॥ विमानी बैसुनी सुरे । अवलोक्त्रा पंढरीं
विलास । पातला सहजी भूमीत । कीर्तनरस सेवावया ॥८६॥ ती कथा अत्यंत चोख । पुढे

वर्णीलीअसे देख । परिसोत सदा भाविक नाशी दुःख सकळ ही ॥८७॥ श्री रामदास अवतार भूमंडळासी । सद्गुरुसिद्ध जो कृपाराशी । देह्यवृंदावन हृत्क्रेषी । स्थापीले तुळसी स्फुर्तीसी ते ॥८८॥ सिद्धामृत वर्षता जीवन । भक्त मंजीच्या दाटल्या पूर्ण । तयाची माळ करुनी जाण । होतसे अर्पन श्री रघुवीरा ॥८९॥ प्रेमरजू घेवूनी हाती गुंफ्रियेली वैखरी निगुती । पंढरी निवासा परमप्रीती । राजारामी युक्ती समर्पीली ॥९०॥ भक्तमंजरी माला ग्रंथ । श्वर्णेची पुरती मनोरथ । तुकाविप्र आख्यानाते । आध्याय समाप्त जाहला हा ॥९१॥ श्री कृष्णार्पणमस्तु ॥१॥ शुभंभवतु ॥ श्री रामचंद्रार्पणमस्तु । श्री पांडुरंगार्पणमस्तु ॥

अध्याय २ रा

श्री गणेशाय नमः ॥ श्री राम समर्थ ॥ जय सद्गुरु पंढरी निवासा । निजआत्मया रूक्मिणीविलासा । चराचरी उभा सरीसा । श्री जगदिशा विटेवरी ॥१॥ चिद्गगन ते पंढरपुर । सोहंध्वनि कीर्तन गजर । भावे भजती वैष्णववीर । गरूडपारी विवेक तो ॥२॥ माहाद्वारी चौघडा । अनुहात नाद होतसे पुढा । अखंड वाहे भडाभडा । ते चि धडपुडा ज्ञानोदक ॥३॥ चिन्मय वाळुवंटी देख । स्वानुभव शोभे पुंडलिक । निरंतर होतसे सुख । कीर्तन चोख ब्रह्मस्थिती ॥४॥ द्वैत भयाची करीता वारी । नरदेहयात्रा जाहली बरी । अवघाची जेथे नटला हरी । धीवसापरी पुजेचा तो ॥५॥ आतां पुज्य पुजकपण । हे तो नुरे कांहीच जाण । मानसी आवडी तरीच पुर्ण । अर्चन करणे यथामती ॥६॥ या लागी विनवणी जन्मोजन्मी । हे चि श्री गुरुपादपद्मी । प्रगट होउनी अंतरयामी । मालिके रामी ग्रहण किजे ॥७॥ प्रार्थीता ऐसा सिद्धेश्वर । स्फुरवी बुद्धसी कथासार । ते चि एका श्रोते सारे । नारी नर अबालवृद्धे ॥८॥ पूर्वाध्याई तुकाविप्र । स्वरूपी रंगले सद्गुरु कृपे । पंढरीसी जाता वैकुंठाधीष । चतुरभूजरूपे आडवे आले ॥९॥ हाती धरुनी रूक्मिणीपति । घेउनी गेले राउळाप्रती । वर्णु जातां सरस्वती । ते सूखाप्रती अनुपम्य ॥१०॥ आतां श्री गुरुभक्ती कराया । सुरेश अवतरला भुठाय । नमन करुनी सिद्धपाया । सांगितले तया ऐका ते ॥११॥ श्री सोपानदेवाचे स्थान । सासवडनामे क्षेत्र पुर्ण । तेथील पवित्र ब्राम्हण । आश्वलायन ऋग्वेदी ॥१२॥ पुरंधर ज्याचे उपनाम । पुरंधर पावला तेथे जन्म । पुण्यभूमी धन्यग्राम । विप्रोत्तम धन्य ते ॥१३॥ मग तो देवेश पित्याने । तुकाविप्रासी केला अर्पन । पूर्वील संकेत जाणून । केले पालन श्रीगुरुंनी ॥१४॥ मृत्यूलोकी पांडुरंग । नाम पावला शचिरंग । कां जे घडला स्वर्गी संग । भवभंग तुकयाचा ॥१५॥ पंढरी माहात्म ऐकुनी । रंगली वृत्ती पांडुरंग स्मरणी । अवतार घेतची मेदिनी । नामाभिदानी त्या प्राप्ती ॥१६॥ असो इंद्रांशमूर्तिने पाहतां तुका । वेधले मानस चरणी देखा । इच्छितसे अनुभव निका । शाश्वतसुख पावावया ॥१७॥ तुकाविप्र स्वामीप्रती । हात जोडीले दोन्ही निगुती । दंडायमान पडले क्षीती । नमन करीती साष्टांग ॥१८॥ म्हणे नहाराजा दिनदयाळा । दूर करी या भवभयाला । नाही शक्ती तरावयाला । मायानदीला दूर्धर हे ॥१९॥ कामक्रोधादि जळाचरे । गिळूं पाहती हा किंकर । तरी देउनी कृपाकर । काढी बाहेर तू समर्था ॥२०॥ शिष्यमयूर करुणाघना । भक्तचकोर रोहिणीरमणा । द्वैततमारी सहस्त्र कीर्णा । हे चि चरणा विज्ञाप्ती ॥२१॥ प्रार्थीता ऐसे सतशिष्य पांडुरंग नामे इंद्रांश । संबोखोनी परमउल्हासे । बैसविले असे सन्मुख पै ॥२२॥ शिष्य मुमुक्षु पूर्णचंद्रा । पाहुनी भरते कृपा समुद्रा । प्राप्त झाले तुकाविप्रा । अवतार इंद्रा उद्धराया ॥२३॥ सांप्रदायक्रमे ते चि

क्षणी । मंत्रोपदेश केला कर्णी । संतोषाने वरदपाणी । बाप बाप वदनी वदती पै ॥२४॥ तै
 पासुनी सर्वत्र जण । बापु ऐसे वदती जाण । नातरी मुळीचे अभिवादन । पांडुरंग पूर्ण नाम
 तया ॥२५॥ असो सद्गुरुसमर्थ तुकाविप्रानी । उपदेशिला तो शिष्य चुडामुनी । इंद्र अवतार
 जो मेदिनी । बापु मेदिनी धन्य तो ॥२६॥ सर्वात्मतेचे भद्रासन । अमरपुरी ब्रह्मपूर्ण । जेथे
 उन्मत् झुले वारण । स्वानंद जाण ऐरावती ॥२७॥ रमा उर्वशी तिलोत्तमा । दया घृती शांती
 क्षमा । सुलीनदशा मुख्य परमा । ते चि रामा इंद्रांयणी ॥२८॥ इंद्रिय मेळीत देव । आत्माराम
 अमरराव । ज्ञानसंपत्ती फळ वैभव । भोगी सदैव ते गुरुकृपे ॥२९॥ बापुविप्र वदती जन ।
 पांडुरंग ज्या नामाभिदान । स्वरूपस्थितीसी लाहोन । केले अर्चन श्री गुरुंचे ॥३०॥ मग
 जयाने सेवेठाई । वय वेचीले असे पाही । वैराग्य वरीले देही । भजन हृदई करीतसे ॥३१॥
 परी जन्मांतरीचा स्वभाव पहीला । विषयविलास न सुटे अबळा । पुर्वील संबंधे विवाह
 जाहाला । सकळ घडला उपचार ॥३२॥ निष्ठा पाहुनी श्री गुरुनी स्फूर्तीसी प्रगट जाहले
 वदनी । सदा रंग ज्या कीर्तनी । नामस्मरणी धन्य तो ॥३३॥ पंढरीसी मठ केला । प्रगटविले
 सांप्रदायाला । भक्तीध्वज तेणें रोविला । पाहता काळा भय सुटे ॥३४॥ ठाई ठाई उत्सवासी
 । जना लाविले सन्मार्गासी । वाढविले गुरुभक्तीशी । लोकत्रयासी प्रसिद्ध जो ॥३५॥ आषाढी
 कार्तिकाचा । नेम साजिरा अत्यंत ज्याचा । ऋणी केला देव साचा । पंढरीचा राणा पै ॥३६॥
 चंद्रभागेचे तटी । श्री पुंडलीकाचे पृष्ठी । कीर्तन करीता वाळवटी । होये दाटी बहुसाल ॥३७॥
 पौर्णिमेसी गोपाळ काला । होत असे त्या स्थळाला । दुर्लभ प्रसाद अमरादिकाला । इच्छिती
 लाह्याला सकळ ते ॥३८॥ ऐसे प्रेमाचा पुतळा । बापुविप्र सत्शिष्य भला । देव चि जेणे वेडा
 केला । तिष्ठे सावळा मागेपुढे ॥३९॥ आणिकही शिष्य अपार । करीते जाहले तुकाविप्र ।
 भूमंडळामाजी पवित्र । मोक्ष सत्र घातिले पै ॥४०॥ श्री कृष्णातीरा माझारी । तारगांव उत्तम
 नगरी । तयासन्निध वनबदरी । द्वैततमारी राहती तेथे ॥४१॥ श्री पांडुरंगमूर्ति स्थापीन ।
 करीती सदा अनुष्ठान । मुळीचा सहजी योग पूर्ण । भगवद्भजन सर्वदा ॥४२॥ अष्टमहा
 सिद्धी लागती पाई । वैराग्य विलसे ज्याचे देही । प्रतिष्ठेचा वास हृदयी । अनुमात्र पाही नसे
 सदा ॥४३॥ प्रतिष्ठा ते शूकरीविष्ठा । हे जाणवले जया शिष्ठा । काय दाउनी इतर चेंष्टा ।
 नाही निष्ठा परमेश्वरी ॥४४॥ घेऊनी वरता संतवेष । देती जगासी उपदेश । कैचा अंतरी
 ज्ञानलेश । सावकाश विषय भोगीती ॥४५॥ माळा मुद्रा जटाभार । मिरविती अंगी भगवी चिरे
 । कीर्तन करीती घरोघर । रांडापोरे भोंदावया ॥४६॥ नाम विक्रयाचे पाप । न जाये तीर्थाचेनी
 बापे । जया होईल अनुताप । ब्रह्मस्वरूप तो पावे ॥४७॥ असो तुकाविप्र ज्ञानराशी दुजी
 उपमा नाही त्यासी । वैराग्य लागे पायासी । क्षमा दासी ज्याची पै ॥४८॥ भिक्षेचे पीठ आणावे
 । खडकावरी ते मेळावे पानगे करुनि अर्पावे । वासुदेव सर्वाभूति ॥४९॥ अतिथी येता स्वभावे
 । वाढुनी तया मग जेवावे । फळशेंगादि पदार्थ देता भावे । संतोषावे तयावरी ॥५०॥ अनन्य
 लागता पायाशी । नाममंत्र सांगती त्यासी । न वांछीती उपचार्यासी । स्वरूपासी मेळविती
 ॥५१॥ नातरी इतर द्रव्यभोंदू । म्हणविती जगी उगेचि साधु । शिष्या न भेटे कदा गोंविदु ।
 सदा बध्दु विषई तो ॥५२॥ असो तुकाविप्र अवतार तुकयाचा । प्रसिद्ध जाहला असे साचा ।
 तया संगे वैकुंठाचा । पंढरीचा देव नाचे ॥५३॥ भवसिंधुवरी स्पष्ट । केली जेणे पायवाट
 भक्तप्रेम वसवीली पेट । केली लूट नामाची ॥५४॥ तीर्थ मीसे भ्रमण करीत । आले सासवड
 नगरात । श्री सोपानदेव समाधीते । नमन निरुते केले पै ॥५५॥ तेथे अद्वय वोवरीमाजी ।
 तुकाविप्र राहिले सहजी । जीवोद्धारि आवडी ताजी । भजनकाजी प्रेमळ ते ॥५६॥ रात्रंदिवस

कीर्तन गजर । दुमदुमीले सासवड नगर । भक्तीशी लाविले नारीनर । निजात्म शिखर
 चढावया ॥५७॥ पुढे तुकाविप्र स्वामीचे मानसी । आठवले पूर्ण जावे काशीसी । स्नान करुनी
 भागीरथीशी । विश्वेश्वरासी पुजावे ॥५८॥ तव रात्री सोपानदेव सांगत । येथे भागीरथी आहे
 वाहत । काशीविश्वेश्वर तो वसत । ब्रह्मकुंडली सतत पै ॥५९॥ म्हणती जरी तुक्या
 वाराणशीसी । तरी प्रदक्षिणा करुनि ब्रह्मकुमंडलासी । तेणे यात्रा सकळ तुजसी ।
 निश्चयेसी घडल्या पै ॥६०॥ मग नमस्कारोनी सोपान । गराडग्राम प्रवरेसी केले गमन ।
 चतुरमुख ब्रह्मा पुजोन । तात्कळ प्रदक्षिणे आरंभीले ॥६१॥ नाना देव नाना स्थळे । नाना
 तीर्थ निर्मळ जळे । उत्तर तीरी स्वयंभ सोज्वळ । शिवलिंग केवळ अपार ती ॥६२॥ सिद्ध
 स्थान बहुत जाण । न गणविती कवणा लागून । सोनगांव संगमपूर्ण पुण्य पावन नीरा नदी
 ॥६३॥ सोनेश्वर संगम प्रसिद्ध । लिंग तेथे असती विविध । प्रख्यात हाटकनामे भेद ।
 आत्मविद बोलती त्या ॥६४॥ दक्षिणतीरी मयुरेश्वर । नाभीस्थान वदती सुरनर । तेथील
 महिमेसी नाही पार । यात्रा फार तये स्थळा ॥६५॥ जयपुरीमाजी अखंड । अश्वारूढ मार्तंड ।
 तोडो भेदाचे जो बंड । विवेक प्रचंड शस्त्र हाती ॥६६॥ शिवस्थान ते अत्याद्भूत । दर्शने
 जीव होती पुनीत । भ्रांती मनी पाखांड येत । तया दंडीत निजतेजे ॥६७॥ असो कैलासनाथ
 तो जेजोरीचा । पुढे पुरंधर पाहिला साचा । नारायणरूप विग्रह जियेचा । धृता रचिचा
 अगाधमहिमा ॥६८॥ तेथून पाहा लिंगे बहुत । दक्षिणतीरी विलसत । चतुरमुखी पर्वती
 समाप्त । प्रदक्षिणा होत सांग पै ॥६९॥ ऐसी करुनी प्रदक्षणा । पुन्हा येवूनी सोपान स्थाना ।
 सर्वाभूती अन्नदाना । समाराधना केली पै ॥७०॥ नंतर आले स्वस्थळासी । कृष्णातीरी
 बदरीवनासी । भजन करीती दिवसनिशी । सदा मानसी पांडुरंग ॥७१॥ अभंग सळई
 पंच्योत्तरीचे । जे कां राहिले पूर्वावतराचे । तुकाविप्र ते ही साचे । करुनि वाचे पुजीला हरी
 ॥७२॥ जे जे प्राणी दर्शना येती । अनुग्रह देउनी तयांप्रती । स्वरुपाते मेळविती । दाउनी
 भक्ती शुद्ध पंथ ॥७३॥ ऐसा क्रमीता बहुत काळ । साधुस्थाने पहावया आठवले शिष्येसहीत
 दीनदयाळ । महाराज निघाले तुकाविप्र ते ॥७४॥ देहु आळंदी चिंचवड । प्रतिष्ठान क्षेत्र परम
 चोखडे । जेथे साक्षात्कार रोकडे । आले कोडे तया स्थळा ॥७५॥ येकनाथ, केशरीनाथ
 इत्यादिकांचे मठ जेथे । ठाई ठाई देवस्थानाते । अवलोकीत चालीले ॥७६॥ म्हाळुंगीग्राम
 गोविंद सुताराचें । धामणगांव त्या बोधल्याचे । लहुळनगर कुर्मदासाचे देखीलें साचे
 तुक्यानी ॥७७॥ गोरकुंभार तेरेत । ते रे ब्रह्म म्हणे जगा ते । सावतामाळी होता जेथे । गेला
 तेथे निजआवडी ॥७८॥ भागानगरी केशवस्वामी । तेही जावूनी पाहीली भूमी । शिवराम
 समाधी कल्याण ग्रामी । तयें धामी गेले पै ॥७९॥ गुरुघर ग्रामी समाधी । वामनाची ज्या
 त्रिशुद्धी । नामलग्रामी सप्रसिद्धी । गाणपत्य सिद्धी निरंजन ॥८०॥ ब्रह्मनाळ परळी वडगांव ।
 चाफळ त्रिपुटी सद्भाव । निर्गुणपूर वदती सर्व । तुक्यानुभव तेथे आले ॥८१॥ तव तये
 स्थळी श्रीरंग मूर्तिचा । उत्छाह होतसे समाधीचा । मेळा मिळाला संतांचा । हर्ष तयाचा
 जाहला मना ॥८२॥ जोतीपंत मोरोपंडीत गुंडाजीबाबा थोर संत । बाबा पाध्ये माहासमर्थ ।
 विठोबा संत चामस्ये ॥८३॥ चिंदबर दीक्षित भटजी बोवा । बाबाजी पंत वैराग्य ठेवा ।
 भवानदास गाती देवा । आले तेधवा निगडीसी ॥८४॥ रंगनाथ गोसावी राशनकर ।
 लक्ष्मणनाथ वैष्णववीर । आंदोबाकाका महाथोर । जो का अवतार आनंदाचा ॥८५॥ मध्वनाथ
 भुजंगनाथ । शेख सुलतान जो प्रख्यात । फलटणातील सदाशिवपंत । गोदड बहूत रागीट
 तो ॥८६॥ श्री रामदास अवतार प्रसिद्ध । जगत्रइ जो कां सिद्ध । इत्यादिक पूर्ण सिद्ध ।

असंख्यवृंदे संतांची ॥८७॥ तुकाविप्र स्वामीसी पाहुनी सकळी । उचंबळला आनंद टाळी
 पीटीली । कीर्तन मूर्ति ते शोभविली । आज्ञापीली सर्वानी ॥८८॥ म्हणती सारे तुकाविप्रा ।
 शवणासी पाजी निरोपण क्षिप्रा । तुमचे कथेसी डुले सिप्रा । त्रिनेत्रादी आवड बहू ॥८९॥ ऐसे
 वदतां संतवृंदी । नमोनी समस्त वैष्णवमांदी । संनिध श्रीरंग समाधी । तेचि संधि उभे ठाकले
 ॥९०॥ मग तो कथेचा अद्भूत रंग । समाधीदूनी प्रगटला श्रीरंग (निजरंग) । तये वेळी केला
 अभंग । होये भवभंग ऐकाता तो ॥९१॥ ऐशा प्रकारे अभंग करुन । भावार्थ वर्णिला असे
 जाण । तये काळी सकळ जन । जाहले लीन परब्रह्मी ॥९२॥ मग इतर गोष्टी कायसी ।
 समाधी डोलली ते वेळेसी । आनंद झाला सुखराशी पुष्प वृष्ठीसी करीती ते ॥९३॥
 मासामाजी मार्गशीर्ष मास । विभूति वर्णिली जगदीश । तयात हरिदीनीचा दिवस । मान्य
 सर्वास कृष्णपक्ष ॥९४॥ तुकाविप्रे च्यारीप्रहर । करुनि श्रीहरी पुढे जागर । वोवाळितां
 रुक्मिणींवर । आरती स्ववस्त्रे वंदुनी पै ॥९५॥ अद्यापी तो सांप्रदाय । चालवितो शिष्य पाही ।
 येका दशीस लवलाही । कीर्तन होये निगडीसी ॥९६॥ तेथुनी संनिधकृष्णातीरी । जे का
 विख्यात ब्रह्मपुरी । तये स्थानासी निर्धारी निघाले साचारी तुकाविप्र ॥९७॥ निर्गुणपुरीचा
 उत्छाह जाहला । प्रार्थीयेले सकळ संताला । घेउनी गेले ब्रह्मपुरीला । मांडीला काला तेथे पै
 ॥९८॥ दिनत्रयी आनंदान । आहोरात्र कीर्तन भजन । दिंड्या पताका निशाण । कोंदले गगन
 गजरे त्या ॥९९॥ जेवणारासी नाही गणती । जेथे सिद्धी स्वये राबती । अन्नपूर्णा श्री भगवती
 । तिष्ठे शक्ती पाकशाळे ॥१००॥ विणे मृदंग झणत्कारीती । ठाई ठाई नृत्य करीती । स्वर्गी
 हुनी देव पाहती । पंढरी म्हणती दुजी हे ॥१०१॥ ऐशापरी उत्छाहा सोहळा । वेळअवसेसी
 गोपाळकाला । पुजन करुनि विष्णुपदाला प्रसाद दिधला सकळींका ॥१०२॥ ब्रह्मपुरीत
 उत्तमस्थळ । खडकावरी श्री पाउले । उमटली ती पाहता डोळे । सुखसोहाळे प्राप्त जीवा
 ॥१०३॥ कृष्णावतारी श्री भगवान । तये स्थळी खेळले जाण । स्वहस्ते काला करुन ।
 वाटिला पूर्ण गोपाळा ॥१०४॥ ते हे जागा पवित्र रम्य । कृष्णातीरी अगाध परम । तेथे राहती
 चित्सुखधाम । तुकाराम महाराज पै ॥१०५॥ ऐसे अनेक स्थळी मठ करुनि । उद्धरीले जेणे
 प्राणी । शेवटी केली अपूर्व कर्णी । गुरुचरणी तनु ठेवीली ॥१०६॥ ऐकता ते संत निर्याण ।
 जीव पावती सकळ कल्याण । तुकाविप्र जगी धन्य जाहाला अवतार ॥१०७॥ शिष्येसहीत
 आनंदेशी । निघाले महाराज पंढरीसी । तये वेळी सर्वत्रासी । भजन भीक्षेसी मागती पै
 ॥१०८॥ म्हणती आतां हे चि भेटी । आम्हांसी जाणें निज वैकुंठी । ऐसी सांगुनी सकळा
 गोष्टी । उठा उठी निघालें ॥१०९॥ ध्वजपताका झळकती । मार्गी चालता भजन करीती ।
 येते जाहले सत्वरगती । रुक्मिणीपतीसी भेटावया ॥११०॥ संतासहित पद्यनेत्र । आराधिला
 तुकाविप्र । भेटीसी आले सकळ क्षेत्र । समाप्ती तंत्र ऐकूनी ॥१११॥ आज्ञा मागता देवासी ।
 गहीवरले हृषीकेशी । सांगती स्वये रुक्मिणीसी । पंढरीनिवासी सजळनेत्रे ॥११२॥ म्हणें
 माझा विप्रतुका । सांडुनी मजला जातसे निका । लाचाउनी भक्तीसुखा । वियोग दुःखा
 देतसे की ॥११३॥ मग पोटासी धरुनी निजभक्ता । कुरवाळीले प्रीतीने तत्वता । म्हणती
 तुकाविप्रा काय आता । उत्तीर्णता होऊं मी ॥११४॥ सहा जन्मे भक्ती केली । तयेची मज न
 बोलवे बोली । अनंत जन्मे मागीतली । तुवां बापा ॥११५॥ माझी अनंतपणाची शक्ती । वरीतां
 जहालासी निजभक्ती । वियोगाची फार खंती । मजप्रती वाटतसे ॥११६॥ तुकाविप्रे जोडुनी
 पाणी विन विला शारंगपाणी म्हणें लीलेसाठी ज्ञानखाणी । वियोग मनी न मानिला ॥११७॥
 जाणें येणे तुझ्या पाई । तरंग उदधीसी सोडित नाही । श्री गुरुसमाधी संन्निध पाही । अर्पण

पाई तनु करणे ॥११८॥ तुकाविप्र प्रार्थीता ऐसे । निघाले संगे जगन्निवास । वाद्ये वाजती बहुवस । भजन होतसे प्रेमळ ते ॥११९॥ शिष्यमंडळी समवेत । आले करमळे गावात । तेथुनी पुढे चालता पंथ । सिद्धस्थानाते देखिले पै ॥१२०॥ तया स्थाना पाहून । चित्तासी झाले समाधान । उपवासिया मिष्ठान्न । निरधना धन ज्या परी ॥१२१॥ असो तुकाविप्र अंजनवतीसी । आले श्रीगुरु समाधीपाशी । तेथील संतोष बोलावयासी । वाचा शेषासी थोडक्या ॥१२२॥ मग येकाग्र अंतःकरण । समाधीचे केले अर्चन । उभे ठाकले स्वये आपण । कीर्तनासी जाण तुकाविप्र ॥१२३॥ आजन्म प्रभूति जे जे केले । ते ते चरणी निवेदिले । आरती कराया आरंभिले । श्री विप्रनाथ भले स्वामीचे ॥१२४॥ करुनि गुरुदेवाची आरती । ते चि देह्याची समाप्ती । पंचप्राण लाउनी ज्योती । सद्गुरुप्रती ओवाळिले ॥१२५॥ तुपाची वाटी देणें होती । ते देह्याप्रती कल्पिती । आयुष्य ते चि निश्चिती । आजब युक्ती केले पै ॥१२६॥ प्राणाची करुनि पंचारती । समर्पिली देहयाती । म्हणुनी जयानी कथेत आरति । जगप्रवृत्ति केलीच नाही ॥१२७॥ ऐसा समांरभ करुन । ज्योतीसी निजज्योती मेळवून । सद्गुरुपदी होउनी लीन । स्वरूप चिद्घनमय जाहाले ॥१२८॥ शालीवाहन शके सोळासे । संवधर नाम असे । अनुक्रम तिथी मास । निजधामास गेले पै ॥१२९॥ गुरुदेवा परौता काही । मंत्र देव तीर्थ नाही । ती तिही येकें ठाई । नांदती पाही येकत्वे ॥१३०॥ गुरु तोचि देव जाण । तत्वाक्य मंत्रपूर्ण । पादोदकतीर्थ पान । करी पावन सकळीका ॥१३१॥ म्हणुनी सर्वस्वे लीन व्हावे । सद्गुरुराया शरण जावे । तेणें सकळ सिद्धी पावें । हा अनुभव प्रत्यक्ष ॥१३२॥ महापापी मतिमंद । परीं स्वामीं समर्थ सिद्ध । देउनिया निजात्मपद । चरित्र विषद वर्णविती ॥१३३॥ सिद्धकृपा राजारामी । देह्यभान कैचि उमीं । वृत्ति निमग्न सदा ब्रह्मी । स्तवन नेहमी करीतसे ॥१३४॥ भक्त मंजरीमाला ग्रंथ । श्वर्णेची पुरती मनोरथ । तुकाविप्र स्वामी आख्यानते । आध्याय समाप्त द्वितीय हा ॥ श्रीकृष्णार्पणं- णमस्तु ।

